

Н.А. БАРАН
м. Біла Церква, Україна

ТЕРМІНОЛОГІЧНА СПАДЩИНА О. КУРИЛО: «МАТЕРІАЛИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ДІАЛЕКТОЛОГІЇ ТА ФОЛЬКЛОРИСТИКИ»

У статті проаналізовано мовознавчі терміни однієї з наукових праць О. Курило, з'ясовано обставини створення цієї праці, показано її оцінку сучасниками. Для документування лінгвістичного матеріалу укладено лінгвістичний профіль джерела, який дає змогу провести первісну систематизацію мовного матеріалу, а також увиразнити світоглядні позиції вченої в науковому й історико-культурному контекстах.

Ключові слова: *Олена Курило, лінгвістичний профіль джерела, терміни, термінологія, термінознавство, діалектологія, фонетика, морфологія.*

20–30-ті роки ХХ ст. називають періодом «золотої доби», часом культурного відродження в УРСР, Українським культурним Ренесансом у літературі, мистецтві, науці. «Це був дивовижний процес “українізації” після століть русифікації, а тогочасне суспільство мало переважно романтично-етнографічні настрої» (Єщенко, 2018: 52). На той час не було сталого правопису, граматики, точилася дискусія, якою повинна бути літературна мова. У цей період також відбувалося становлення української наукової мови, видано велику кількість термінологічних словників різних галузей. За сучасними оцінками, період 20–30-х рр. ХХ ст. – це етап творчого піднесення й активного поступу українського мовознавства (Черемська, 2019: 373).

У працях мовознавців того періоду, які вели творчий діалог із західноєвропейською науковою думкою, співпрацювали зі слов'янськими лінгвістичними школами, закладено основи внормування української мови, започатковано українську стилістику. Результатом творчих пошуків дослідників стали ґрунтовні наукові розвідки з історії української мови, діалектології та багато інших вагомих напрацювань. Ідеться про введення в науковий обіг поняття *фонема* (М.Г. Йогансен), дослідження фонемного складу української мови (Б.Д. Ткаченко, М.Г. Йогансен, О.Б. Курило, О.Н. Синявський, М.Ф. Наконечний, Л.А. Булаховський); з'ясування лексико-граматичних особливостей української мови в зіставленні з іншими мовами, опис її питомих рис (О.Б. Курило, М.Д. Гладкий, М.Ф. Наконечний, Л.А. Булаховський, М.Ф. Сулима), ґрунтова характеристика української морфології та словотвору (О.Н. Синявський, О.Б. Курило); опис синтаксичної системи української мови у зв'язку зі стилістикою (С.С. Смеречинський, М.Ф. Сулима); розроблення Харківської редакції Українського правопису (1928) (В.М. Ганцов, М.Д. Гладкий, К.Т. Німчинов, Б.Д. Ткаченко, М.Г. Йогансен, О.Б. Курило, О.Н. Синявський, М.Ф. Сулима, М.Ф. Наконечний, Л.А. Булаховський та ін.); вагомим напрацюванням з лексикографії та прикладного мовознавства (В.М. Ганцов, Б.Д. Грінченко, М.О. Грінченко, О.Б. Курило, К.Т. Німчинов, Л.А. Булаховський, М.Г. Йогансен, М.Ф. Наконечний, М.Д. Гладкий); вивчення історії української літературної мови (С.М. Кульбакін, М.Д. Гладкий,

К.Т. Німчинов, Л.А. Булаховський); цінні діалектологічні розвідки (В.М. Ганцов, О.В. Ветухов, Б.Д. Ткаченко, М.Г. Йогансен, О.Б. Курило, О.Н. Синявський, П.Д. Гладкий); стилістичні студії, присвячені мові українських класиків (Л.А. Булаховський, Б.Д. Грінченко, О.Б. Курило, М.Ф. Наконечний, К.Т. Німчинов, О.Н. Синявський, С.С. Смеречинський, М.Ф. Сулима, О.М. Фінкель); окремі дослідження з функціональної стилістики (М.Д. Гладкий, М.Г. Йогансен, М.Ф. Сулима); створення першого курсу лекцій зі стилістики (Б.Д. Ткаченко; за редакцією Л.А. Булаховського).

Таким чином, наприкінці 20-х – на початку 30-х рр. в Україні вже виокремилися основні галузі мовознавства. (Черемська, 2019: 377). Однак цей період в історії нашої вітчизняної науки був величним і водночас трагічним. Щодо монументальних постатей 20–30-х рр. ХХ ст. іще не все з'ясовано, історична пам'ять лише поступово відновлює окремі «білі» плями. Вивчення наукового спадку вчених, яких було репресовано радянським режимом, залишається актуальним напрямком наукових досліджень, і зокрема лінгвістичних.

Цінною для дослідників вважаємо наукову спадщину О.Б. Курило, праці якої стали значною мірою тим «вихідним пунктом, від якого далі плідно розвивалося українське мовознавство» (Шевельов, 2002: 90). Олена Борисівна Курило (6 [19] жовтня 1890 р., м. Слонім тоді Гродненської губернії [тепер Білорусь] – після 1946 р.) – визначна українська мовознавиця, авторка популярних підручників з української мови, ґрунтовних наукових праць із фонології, граматики, історії та культури української мови, діалектолог, термінолог, яка стала жертвою сталінського терору. Вона створила близько 30 вагомих наукових праць (Шевельов, 2002: 60–62), які побачили світ у 1918 – 1932 роках. Серед них статті, рецензії, монографії, підручники, термінологічні словники, програма збирання етнографічних матеріалів, збірник матеріалів з української діалектології та фольклористики.

Наукові напрацювання Олени Борисівни Курило високо поцінювали такі дослідники, як Ю.В. Шевельов, М.Г. Железняк, Н.М. Глібчук, І.Д. Фаріон, О.Д. Ципердюк, О.С. Черемська, Т.А. Єщенко, Л.І. Мацько, Ю.А. Чернобров, Д.В. Матіяш, В.М. Гамалія, Н.М. Білецька, Н.І. Бойко, Л.Е. Довбня, Т.І. Товкайло та ін. Наведемо лише деякі коментарі: «Її заслуги в унормуванні української літературної мови – незаперечні й невидганні...» (Шевельов, 2002: 90). «Ім'я Олени Курило <...> ще мало, на мій погляд, відоме загалу. А жаль, бо це ім'я складає славу українського мовознавства» (Железняк, 2015).

Справді, в сучасному мовознавстві наукова спадщина й зокрема термінологія всіх праць О.Б. Курило ще не до кінця досліджена – з погляду походження, словотвору, синтагматики й парадигматики тощо. Підтримуємо думку О.Д. Ципердюк про перспективність розгляду мовознавчих термінів на матеріалі всіх праць О. Курило в контексті мовознавчих студій початку ХХ ст., що зможе показати її внесок у розвиток української лінгвістичної термінології означеного періоду загалом (Ципердюк, 2013: 163).

Мета статті – здійснити термінознавчий аналіз однієї з вагомих наукових праць Олени Курило «*Матеріали до української діалектології та фольклористики*» (Курило, 1928). Новизна роботи полягає в тому, що мовознавча термінологія цієї праці О.Б. Курило ще не була об'єктом дослідницької уваги. Обрана для аналізу розвідка є одним із джерел майбутнього «Історичного словника лінгвістичних термінів», роботу над яким розпочато у відділі

граматики та наукової термінології Інституту української мови НАН України. Документування лінгвістичного матеріалу словника передбачає укладання лінгвістичного профілю джерела, який дає змогу первісно систематизувати мовний матеріал, представлений у роботах дослідниці, а також увиразнити світоглядні позиції вченої в науковому й історико-культурному контекстах (Казиминова, 2020). У лінгвістичному профілі праці визначаємо такі блоки: 1. [Час створення джерела]. 1928. 2. [Місце створення джерела]. Київ. 3. [Історико-культурна та мовна ситуація в регіоні створення джерела]. Період українізації (1918 – 1930 рр.), унормування української літературної мови, увага до питання походження української мови. «У царині діалектології появилось багато описів окремих говірок» (Шевельов, 2002: 18). 4. [Автор джерела, його вік, освіта, світоглядні позиції тощо]. Зазначений збірник підготувала українська мовознавиця, «досвідчений фонетик» (Шевельов, 2002: 19), діалектолог, авторка популярних підручників з української мови, творець української наукової термінології Олена Курило (у віці 38 років). *Світоглядні позиції*. «Курило виходила з тези про те, що головне – впіймати дух української мови, що відбиває своєрідність національного світогляду <...> Пошук і культивування свого, притаманного українській мові, і що вирізняє її від московської мови, стало її місією і життєвим смислом» (Єщенко, 2018: 54). Дослідниця вважала, що термін повинен давати мовцям якнайближче розуміння того, що він означає. Через це пропонувала позбавити українську наукову термінологію чужомовних запозичень на користь народної термінології.

Ю.В. Шевельов називає О.Б. Курило представником «крайнього пуризму» на початку її наукової діяльності, хоча в пізніших її працях (і в термінотворенні зокрема) спостерігаємо вплив прогресивних європейських мовознавців (Шевельов, 2002: 14). «Вона більше, ніж хто з її сучасників, українських мовознавців, усвідомлювала вагу суворой й послідовной методології. Тому не випадково в усіх її наукових працях вперемішку з посиланнями на славістів ми зустрінемо посилання на теоретичні мовознавчі праці. Імена Ш. Баллі, І. Бодуена де Куртене, Ф. де Соссюра, О. Єсперсена, А. Мес, Ж. Вандріеса, Г. Шугардта, а надто фонетиків світового імені раз у раз трапляються на сторінках її праць» (Шевельов, 2002: 85). 5. [Мотиви та обставини створення джерела]. Ю.В. Шевельов: «найбільшого значення набрали праці з діалектології, написані Всеволодом Ганцовим <...> і Оленою Курило» (Шевельов, 2002: 18). «З цього <...> поглибленого вивчення говірок почалася революція в схемі історії української мови, в розумінні її генези» (Там само). «Таке уважне вивчення говірок привело Ганцова й Курило до перегляду всієї схеми історії української мови. Не тільки відпадала теорія «праруської єдності». Виказувалася сумнівною навіть можливість <...> праукраїнської єдності» (Там само: 20 – 21). 6. [Оцінка джерела в мовознавчих працях]: «Записи говірок Курило відзначаються великою фонетичною точністю, часом вони навіть перевантажені зайвими подробицями й індивідуальними й потенційними варіантами вимови, бо записи Курило були фонетичні, а не фонематичні. Але дослідниця дбала й за відсівання в записках значущих фонетичних варіантів від випадкових» (Шевельов, 2002: 71). «Дбавши за точність відтворення говірки, Курило не спускала з ока й етнографічно-культурного інтересу» (Там само: 72). «Українська діалектологія й фольклористика завдячують Курило чимало високоякісних записів» (Там само). 7. [Праці, які лягли в основу аналізованого джерела]. Науковим

підґрунтям робіт О.Б. Курило стали матеріали, зібрані в діалектологічних, фольклорних, етнографічних експедиціях, наукові напрацювання вчителя Є.К. Тимченка, мовознавчі погляди О.О. Потебні, праці відомих європейських мовознавців. У виданні опубліковано фольклорні та лексичні матеріали, записані від носіїв діалектного мовлення різних регіонів (округ) України самою О. Курило (під час діалектологічних екскурсій 1922 – 1928 рр.) або іншими особами: голосіння, примови, легенди, казки, приказки, оповідання, загадки, словнички діалектизмів різних населених пунктів. 8. [Повнота охоплення мовних рівнів]. Збірник є діалектологічною працею, тож авторка послуговується спеціальними термінами цієї галузі мовознавства, а також фонетики, морфології, фольклористики, синтаксису та ін.

Серед терміноодиниць діалектології в зазначеній праці ми виокремили такі: *діалект* (2)², *діалектологія* (1), *діалектичні особливості* (2), *діалектологічний словник* (1), *діалектологічна програма* (105), *південноукраїнські діалекти* (6), *форма діалектична* (102), *форма місцева* (3), *група говірок* (41), *принцип територіальний* (1).

Гіпероніму *говірка* (1) підпорядковані такі гіпоніми: *акучі говірки* (106), *говірка окуча* (106), *гречано-гребельська говірка* (5), *переходові говірки* (5), *південно-українські говірки* (106), *подільські говірки* (41), *поліські говірки* (2), *рідна говірка* (5). Підпорядковані гіпоніми протиставлені за характеристикою вокалізму, територією поширення, опозицією «своє – чуже».

Деякі терміносполуки є багатокомпонентними (багаточленими): *українська переходова говірка з переважно північною основою* (5), *українські діалектичні особливості* (85), *чернігівська окуча говірка* (2), *морфологічні особливості говірок* (105).

У названій науковій праці зафіксовано найбільшу кількість термінів фонетики та фонології, зокрема історичної та діалектної фонетики: *акустичне вражіння* (1), *закритий склад* (105), *транскрипція* (1), *наголошений склад* (7), *ненаголошене закінчення* (32), *наголошене е* (62), *наголошена позиція* (31), *ненаголошена позиція* (34), *ненаголошене у* (55), *позиція в наголошеному складі* (7), *півпаліталізована вимова* (2), *паліталізований склад* (42) (в сучасному мовознавстві не вживаємо цей термін і позначаване ним поняття), *загальні фонетичні тенденції* (2), *фонетична форма слова* (93), *фонетичні особливості* (6), *фонетичні умови* (2), *нижча артикуляція* (39), *звук* (1), *вокаль* (1), *консонант* (1), *висота звука* (1), *звукова сполука* (1), *звукова форма* (2), *зімкнення голосників* (54), *глухий консонант* (34), *дзвінкий звук* (34), *дзвінкий консонант* (42), *звук паліталізований* (48), *звук півпаліталізований* (51), *звук заднього ряду* (7), *задній звук* (106), *звук низького положення* (106), *звук переднього ряду* (7), *звуки високого положення* (106) та ін.

Термін *звук* подекуди заступає терміни *консонант* або *вокаль* (яким відповідають сучасні терміни *приголосний звук* та *голосний звук*).

У мікрополі з гіперонімом *звук* виокремлюємо такі терміни-гіпоніми: *вузький звук* (7), *гортанний звук г* (32), *губно-зубний звук* (34), *звук білябіяльний* (7), *звук губно-зубний* (7), *звук зімкнений* (51), *зімкнений звук* (42), *звук напружений* (106), *звук незімкнений* (7), *незімкнений звук* (34), *лябіялізовані звуки* (106), *лябіяльний звук* (106), *нескладовий звук ʝ* (2), *передній звук* (62), *півпаліталізований звук* (32), *твердий звук* (9), *широкий звук* (7).

² Тут і далі наводимо лише сторінку аналізованої праці

Мікрополе з гіперонімом *вокаль* об'єднує такі термінологічні номінації: *вокаль заднього ряду* (51), *вокаль високого положення* (31), *вокаль переднього ряду* (31), *вокаль широкого відтинку* (31), *наголошені вокалі а, о, е, и* (6).

Мікрополе з гіперонімом *консонант* містить такі гіпоніми: *губні консонанти* (6), *губно-зубний консонант* (42), *консонанти пал'яталізовані* (62), *непал'яталізований консонант* (1), *незімкнений консонант* (42), *пал'яталізований консонант* (1), *півпал'яталізовані консонанти* (7).

Для комплексного аналізу фонем, що характерно й для сучасного мовознавства, дослідниця застосовує багатокомпонентні (багаточленні, аналітичні) терміносполуки: *вокаль переднього ряду високого положення широкого відтинку* (31), *широкий звук високого положення передньо-середнього ряду* (131) та ін.

Окремо виділено спеціальні терміни з галузі історичної фонетики, діалектної фонетики та порівняльної фонетики: *великоруське л* (7), *вузьке ђ* (55), *вузьке у* (55), *вузький а заднього ряду* (34), *диспал'яталізоване т* (52), *дифтонгічний звук* (63), *е злегка вищого власного звука* (106), *е подільське* (106), *етимологічне е* (6), *задній високий лябіяльний дифтонгічний звук* (106), *задній л* (31), *звужений звук* (7), *звук вузького відтинку* (106), *звук глибокого творення* (7), *зредукуватися* (32), *и обниженого творення* (48), *и середнього ряду* (106), *категорія л середнього* (106), *л середнє* (62), *л великоруське* (106), *л польське* (106) та ін.

Серед морфологічних термінів на позначення частин мови виокремлено такі: *речівник* (2), *прикметник* (2), *займенники* (74), *числівник* (3), *дієслово* (63), *прислівник* (3), *прийменник* (3), *часточка* (66), *вигук* (3). Всі ці номінації є живаними в сучасному українському мовознавстві, крім слова «речівник», що йому відповідає термін «іменник».

Для називання розрядів частин мови дослідниця застосовує терміни: *вказівна часточка* (71), *вольова часточка* (74), *займенник-прикметник* (3), *займенник-речівник* (3), *заперечні займенники* (74), *питальна часточка* (66), *підсильна часточка* (67), *підсильна часточка а* (66), *підсильна часточка заперечного значіння* (67), *помічне слово було* (67), *прийменник на означення обставини* (122), *числовий прикметник* (3) – у значенні «порядковий числівник». І хоча частина цих термінів не залишилися у традиційному українському мовознавстві, однак деякі сучасні вчені дотримуються подібного класифікування: займенникові іменники, займенникові прикметники, прикметники категорії порядковості, займенникові числівники (Вихованець, Городенська, Загнітко, Соколова, 2017: 225, 282, 297, 361).

В аналізованій праці система позначень відмінків спирається на запозичення, на відміну від сучасної мови: *номінатив* (32), *генітив* (3), *датив* (3), *акузатив* (3), *інструменталь* (113), *локатив* (118), *льокатив* (3). Рід іменника представлений такими назвами: *жіночий рід* (3), *чоловічий рід* (3), *ніякий рід* (3), для морфологічної категорії числа використано терміни *однина* (32), *множина* (3).

Терміни на позначення морфологічних категорій дієслова та його форм становлять *інфінітив* (2), *особові дієслівні форми* (2), *дієприкметник* (3), *дієприслівник* (3), *3-тя особа* (103), *минулий час* (13), *теперішній час* (103), *доконане дієслово* (3), *недоконане дієслово* (3), *імператив* (3).

Терміни синтаксису в праці О.Б. Курило подекуди відрізняються від сучасних, але вони є зрозумілими: *безпідметові звороти* (13), *вставне заперечне слово* (74), *вставне слово* (15), *дієслівний речівник-підмет* (97), *дієслово-при-*

судок (98), зложений присудок (13), звороти з локативом (118), ймення присудкове (13) – іменна частина складеного присудка, акузатив на означення міри (108), інструменталь на означення причини (113), льокатив на означення місця (108), льокатив на означення часу (108), обставина (122), паралельні звороти (118), підмет (41), підметові речення (74), прислівниковий зворот (96), присудок (41), прислівник-присудок (74), присудкове ймення-дієприкметник (67), речення (74), речення-відповідь (74), речівник-підмет (97), синтаксичні особливості (62), синтаксичні сполучення (2), слова (2), сполучення з запереченням (120), тексти (105), форма номінатива-підмету (98), фраза (2), чільне слово (2) – у значенні «головне слово». Термін *фраза* (2, 38, 62, 63) у значенні «речення» зустрічаємо частіше, ніж термін *речення* (74).

Термінами фольклористики постають *голосіння* (3), *дума* (3), *загадки* (66), *казка* (55), *кобзарські думи* (105), *оповідання* (55) – у значенні «народна оповідка, розповідь, казка», *пісня* (1), *приказки* (13), *примова* (13), *фольклористика* (1), *фольклорний матеріал* (1).

Терміни лексикології, лексикографії: *значіння* (2), *значіння приналежності* (96), *зневажливе слово* (3), *лексика* (1), *лексичний матеріал* (1), *лексичні особливості* (62), *однозначне слово* (118), *пояснення* (2), *русизми* (51), *словничок* (2), *терміни* (1), *українська лексична література* (2) – як синонім до «словники». Терміни орфоєпії: *вимова* (2), *літературна вимова (київська)* (32), *українська літературна вимова* (42). Терміни орфографії: *літературна орфографія* (54), *український літературний правопис* (2), *український правопис* (48). Терміни стилістики: *літературна мова* (34), *мова розмовна* (3), *психічний наголос у фразі* (38), *форма літературна* (3). Терміни словотвору: *абсолютний кінець слова* (6), *закінчення* (32), *здрібніла форма* (3), *префікс* (55), *прикметникове закінчення* (32). Терміни графіки: *голосівки* (48) – літери на позначення голосних звуків, *знак ы* (63), *значок* (2) – у значенні «позначка», *літера* (1), *скорочення* (3). Терміни загального мовознавства: *загальні мовні тенденції* (2), *історія мови* (61), *українська літературна мова* (34). Термін пунктуації: *розділові знаки* (48). Загалом у зазначеній праці переважають терміни фонетики, діалектології, морфології. Терміни фольклористики, лексикології, лексикографії, орфоєпії, орфографії, стилістики, словотвору трапляються значно рідше. 9. [Орієнтування дослідниці на питому українську / запозичену лексику на позначення мовознавчих понять]. Оскільки праця «Матеріали до української діалектології та фольклористики» розрахована на фахівців у галузі мовознавства, О.Б. Курило використовує не лише питомі українські терміни, а й терміни-інтернаціоналізми (для називання відмінків, розділів мовознавства, деякі фонетичні терміни), які усталилися на той час в українській науковій мові.

Частина терміносполук утворена поєднанням власне українських і запозичених/іншомовних слів: *психічний наголос у фразі* (38), *загальні мовні тенденції* (2), *літературні авдиційно-графічні звички* (62), *лексичні особливості* (62), *форма номінатива-підмету* (98), *паралельні звороти* (118), *ймення в генітиві* (97), *звороти з локативом* (118), *склад з вузьким вокалом* (31), *складові звукові елементи* (106), *слаба артикуляція* (32), *фонетичні особливості говірок* (105) та ін. 10. [Особливості вживання лексичних одиниць на позначення мовознавчих понять у тексті джерела, їхня парадигматика й синтагматика]. Використано терміни переважно 1-компонентні, 2-компонентні, 3-компонентні,

а також і багатокомпонентні (багаточленні, аналітичні). 2-компонентні терміни, як правило, є сполученнями прикметника та іменника.

У працях О.Б. Курило спостерігаємо варіантність термінів: фонетичну: *локатив* (118), *льокатив* (3); граматичну: *нескладове ї* (42), *нескладовий ї* (31); варіантну сполучуваність компонентів у деяких термінах: *форми відмінків* (2), *відмінкові форми* (118); *звук заднього ряду* (7), *задній звук* (106), *звук зімкнений* (51), *зімкнений звук* (42); *звук середньо-переднього ряду* (7), *звуки передньо-середнього ряду* (6), *ймення присудкове* (13), *присудкове ймення* (67), *нескладове ї* (42), *ї нескладове* (106), *л польське* (106), *польське І* (7).

Отже, лінгвістичні терміни, виявлені нами в аналізованій праці, закономірно відображають стан розвитку українського мовознавства початку ХХ ст., наукову ерудицію дослідниці, її позицію щодо термінотворення та пошуки в цій галузі.

На основі аналізу праці О. Курило «Матеріали до української діалектології та фольклористики» можна зробити висновок, що переважна більшість термінів є власне українськими за походженням. Подекуди авторка вживає терміни-інтернаціоналізми, які вже закріпилися в українській науковій мові на той час.

Низка термінолексем у зазначеній праці дещо відрізняється правописом від сучасних (*діялектологія*, *матеріал*, *значіння* та ін.); деякі слова мають написання, до якого повертаємося в Новому українському правописі 2019 року: *літературна ортографія* (54), *літературні авдиційно-графічні звички* (62) та ін.

Погоджуємося з думкою О.Д. Ципердюк про те, що деякі терміни О.Б. Курило є навіть більш компактними, зручними, більш сконденсованими, ніж сучасні. Наприклад, *доконане дієслово* (3), *недоконане дієслово* (3) – тобто дієслова доконаного та недоконаного виду; *імення в генітиві* (97) – іменна частина мови у формі родового відмінка, *дієслівний речівник-підмет* (97) – підмет у формі віддієслівного іменника, *дієслово-присудок* (98) – присудок, виражений дієсловом, *звороти з локативом* (118) – словосполучення зі словами у місцевому відмінку, *прислівник-присудок* (74) – присудок, виражений прислівником, *присудкове ймення-дієприкметник* (13) – іменна частина складеного присудка, виражена дієприкметником, *речівник-підмет* (97) – підмет, виражений іменником, або іменник у ролі підмета; *форма номінатива-підмету* (98) – підмет у формі називного відмінка.

Деякі з уживаних Оленою Курило термінів не «прижилися» в сучасному мовознавстві з багатьох причин, оскільки то був період усталення української наукової мови, і кожен український вчений намагався прислужитися вітчизняному мовознавству з великим ентузіазмом, витворюючи власні варіанти термінів на позначення наукових понять, одночасно усвідомлюючи, що життя замінить ті чи інші з них більш відповідними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білецька, Н.М. (1993). Про мовознавчі погляди О.Б. Курило. *Культура слова*, 44, 35–38. URL: <http://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/Magazine44-9.pdf>.
2. Бойко, Н. (2010). Олена Курило про стилістичне значення паралельних форм в українській мові. У Н. Бойко, Н. (Ред.) (2010). *Репресовані мовознавці: збірник наукових праць* (с. 38–43). Ніжин.

3. Вакуленко, Г.М., Клипа, Н.І. (2010). Проблеми мовної норми в науковому доробку Олени Курило. У Бойко, Н. (Ред.) (2010). *Репресовані мовознавці: збірник наукових праць* (с. 48–54). Ніжин.
4. Вихованець, І.Р., Городенська, К.Г., Загнітко, А.П. & Соколова, С.О. (2017). *Грамматика сучасної української літературної мови. Морфологія*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго. 752 с.
5. Гамалія, В.М. (2002). Внесок Олени Курило в українську наукову термінологію. *Нариси з історії природознавства і техніки*, 44, 173–177.
6. Глібчук, Н.М. (1994). Мовознавчі погляди Олени Курило [Дис. ... канд. філол. н.]. Львів: Львівський державний університет ім. І. Франка.
7. Довбня, Л. & Товкайло, Т. (2019). Лінгвістичні студії Олени Курило. *Переяславська мовознавча толока : збірник тез I міжнародної науково-практичної конференції* (с. 42 – 45). Переяслав-Хмельницький.
8. Єщенко, Т. (2018). Репресії сталінського режиму проти становлення мови медичної науки на національному ґрунті (на прикладі наукової творчості Олени Курило). *Національна пам'ять (на вшанування жертв тоталітаризму): міжуніверситетський збірник наукових праць*, Випуск II, 51–57.
9. Железняк, М. (18.10.2015). *Олена Курило*: facebook.
10. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. (18.10.2020). *Олена Курило*. Facebook URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=1746506578850623&id=1173911209443499
11. Казимилова, І.А. (2015). І. Огієнко – засновник української історичної лінгвотермінографії. *Українська мова*, 4, 36–49.
12. Казимилова, І.А. (2020). Лінгвістичний профіль джерела як термінографічний інструмент. *Українська мова*, 2, 59–73.
13. Казимилова, І.А. & Туровська, Л. В. (2018). Академічне термінознавство: ретроспекція та перспективи розвитку. *Українська мова*, 4, 83–91.
14. Карікова, Н. (2009). «Уваги до сучасної української літературної мови» Олени Курило: Від «мініятюрного видання» до «найсоліднішої наукової праці». *Збірник Харківського історико-філологічного товариства*, Т. 13, 207–228.
15. Кочан, І. (2011). Українське термінознавство 1920-х років: погляд з позицій ХХІ століття. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, Вип. 52, 122–129.
16. Курило, О. (1921). *Початкова грамматика української мови*. Львів; Вінниця: З друк. Наук. т-ва ім. Шевченка: Поділля.
17. Курило Олена. У . Є. Онацький, Є. (Ред.) (1960). *Українська мала енциклопедія: 16 кн.: у 8 т.* (Т. 3, кн. VI: Літери Ком – Ле) (с. 798). Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині.
18. Курило, О. (1928). Матеріали до української діалектології та фольклористики. *Збірник Іст.-філ. відділу ВУАН*, Київ. URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=9627> (дата звернення: 20.11.2020).
19. Курило, О. (1920). *Уваги до сучасної української літературної мови*. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004, 2008.
20. Матіяш, Д.В. (1999). Внесок Олени Курило в розвиток сучасної української літературної мови. *Молода нація*, Вип. 10, 195–215.
21. Мацько, Л. (2010). Стилістичне унормування української літературної мови у концепції Олени Курило. У Бойко, Н. (Ред.) (2010). *Репресовані мовознавці: збірник наукових праць* (с. 16–21). Ніжин.
22. Огієнко, І. (митрополит Іларіон). (2004). *Історія української літературної мови / упоряд., авт. передм. і комент. М.С. Тимошик*. Київ: Наша культура і наука. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001364> (дата звернення: 04.05.2021). (репринт видання 1949 року).

23. Панько, Т.І., Кочан, І.М. & Мацюк, Г.П. (1994). *Українське термінознавство*: підручник. Львів: Світ.
24. Огієнко, І. К. (1909).: Українська граматична термінологія: Історичний словник української граматичної термінології з передмовою про розвиток її. Друк. 1-ої Друк. спілки.
25. Українська – не російська: фільм, 1 червня 2019 р. *Історична правда з Вахтангом Кініані*. URL: [https://www.youtube.com >zik.ua/en/tv/video/216821](https://www.youtube.com/watch?v=zik-ua-en-tv-video/216821).
26. Хвиля, А. (1993). *Знищити коріння українського націоналізму на мовному фронті*. Харків.
27. Ципердюк, О. (2013). Мовознавча термінологія в праці Олени Курило «Уваги до сучасної української мови». *Фахова мова як динамічний функційний різновид загальнонародної мови: збірник наукових праць II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Луганськ, 30–31 травня 2013)* (с. 150–163). Луганськ: Ноулідж.
28. Черемська, О. (2019). Стилістичні студії мовознавців Харківської філологічної школи 20 – 30 рр. XX ст. *Stylistyka: miedzynar. rocznik naukowy Uniwersytetu Opolskiego*, Т. 28, 373–392.
29. Черемська, О.С. (2004). О. Потебня і О. Курило про унормування української літературної мови. *Наукові записки НТПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Мовознавство*, 1 (11), 27–30.
30. Чернобров, Ю. (2012). Граматичні праці О.Б. Курило в контексті творення питомої української синтаксичної термінології. *Семантика мови і тексту: матеріали XI Міжнародної наукової конференції* (Івано-Франківськ, 26–28 вересня 2012 р.) (с. 672–673). Івано-Франківськ.
31. Шевельов, Ю. (2002). *Портрети українських мовознавців*. Київ: Вид. дім «КМ Академія».

Natalia Baran

OLENA KURYLO'S TERMINOLOGICAL HERITAGE: "MATERIALS FOR UKRAINAIN DIALECTOLOGY AND FOLKLORE"

The article analyzes the linguistic terms of one of the scientific works of O. Kurylo. The selected work is one of the sources of the future Historical Dictionary of Linguistic Terms, work on which began in the Department of Historical Grammar and Scientific Terminology of the Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine. To document the linguistic material of the dictionary, we compile a linguistic profile of the source, which allows for the initial systematization of the linguistic material presented in the researcher's works, as well as to express the scholar's worldview in scientific and historical-cultural contexts.

Key words: Olena Kurylo, linguistic profile of the source, terms, terminology, terminology, dialectology, phonetics, morphology.

REFERENCES

1. Biletska, N.M. (1993). Pro movoznavchi pohliady O.B. Kurylo. *Kultura slova*, 44, 35–38 Retrieved from <http://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/Magazine44-9.pdf> (in Ukr.).
2. Boiko, N. (2010). Olena Kurylo pro stylistychnе znachennia paralelnykh form v ukraïnskii movi. In Boiko, N. (Ed.) (2010). *Represovani movoznavtsi: zbirnyk naukovykh prats* (pp. 38–43). Nizhyn (in Ukr.).

3. Cheremaska, O. (2019). Stylistychni studii movoznavstiv Kharkivskoi filolohichnoi shkoly 20–30 rr. XX st. *Stylistyka: miedzynar. rocznik naukowy Uniwersytetu Opolskiego*, Vol. 28, 373–392 (in Ukr.).
4. Cheremaska, O.S. (2004). O. Potebnia i O. Kurylo pro unormuvannia ukrainskoi literaturnoi movy. *Naukovi zapysky NTPU im. V. Hnatiuka. Serii: Movoznavstvo*, 1 (11), 27–30 (in Ukr.).
5. Chernobrov, Yu. (2012). Hramatychni pratsi O.B. Kurylo v konteksti tvorennia pytomoj ukrainskoi syntaksychnoi terminolohii. *Semantyka movy i tekstu: materialy XI Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii* (Ivano-Frankivsk, 26–28 September 2012) (pp. 672–673). Ivano-Frankivsk (in Ukr.).
6. Dovbnia, L. & Tovkailo, T. (2019). Linhvistychni studii Oleny Kurylo. *Pereiaslavska movoznavcha toloka: zbirnyk tez I mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 42–45). Pereiaslav-Khmelnytskyi (in Ukr.).
7. Hamaliia, V.M. (2002). Vnesok Oleny Kurylo v ukrainsku naukovu terminolohiiu. *Narys z istorii pryrodovnavstva i tekhniki*, 44, 173–177 (in Ukr.).
8. Hlibchuk, N.M. (1994). *Movoznavchi pohliady Oleny Kurylo* [PhD thesis]. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet im. I. Franka (in Ukr.).
9. Instytut movoznavstva im. O.O. Potebni NAN Ukrainy. *Olena Kurylo*. Facebook URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=1746506578850623&id=1173911209443499 (in Ukr.).
10. Karikova, N. (2009). “Uvahy do suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy” Oleny Kurylo: Vid “miniatiurnoho vydannia” do “naisolidnishoi naukovoï pratsi”. *Zbirnyk Kharkivskoho istoriko-filolohichnoho tovarystva*, Vol. 13, 207–228 (in Ukr.).
11. Kazymyrova, I.A. & Turovska, L.V. (2018). Akademichne terminoznavstvo: retrospektiia ta perspektyvy rozvytku. *Ukrainska mova*, 4, 83–91 (in Ukr.).
12. Kazymyrova, I.A. (2015). I. Ohiienko – zasnovnyk ukrainskoi istorychnoi linhvoterminohrafii. *Ukrainska mova*, 4, 36–49 (in Ukr.).
13. Kazymyrova, I.A. (2020). Linhvistychnyi profil dzherela yak terminohrafichnyi instrument. *Ukrainska mova*, 2, 59–73 (in Ukr.).
14. Khvylia, A. (1993). *Znyshchyty korinnia ukrainskoho natsionalizmu na movnomu fronti*. Kharkiv (in Ukr.).
15. Kochan, I. (2011). Ukrainske terminoznavstvo 1920-kh rokiv: pohliad z pozytsii XXI stolittia. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii filolohichna*, 52, 122–129 (in Ukr.).
16. Kurylo Olena. In Onatskyi, Ye. (Ed.) (1960). *Ukrainska mala entsyklopediia: 16 kn.: u 8 t.* (Vol. 3, book. VI: Kom – Le) (p. 798). Nakladom Administratury UAPTs v Arhentyni (in Ukr.).
17. Kurylo, O. (1920). *Uvahy do suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy*. Kyiv: Vyd-vo Solomii Pavlychko “Osnovy”, 2004, 2008 (in Ukr.).
18. Kurylo, O. (1928). Materiialy do ukrainskoi diialektolohii ta folklorstyky. *Zbirnyk Ist.-fil. viddilu VUAN*, Kyiv. URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=9627> (in Ukr.).
19. Kurylo, O. (1921). *Pochatkova hramatyka ukrainskoi movy*. Lviv; Vynnytsia: Z druk. Nauk. t-va im. Shevchenka: Podillia (in Ukr.).
20. Matiiash, D.V. (1999). Vnesok Oleny Kurylo v rozvytok suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy. *Moloda natsiia*, 10, 195–215 (in Ukr.).
21. Matsko, L. (2010). Stylistychni unormuvannia ukrainskoi literaturnoi movy u kontseptsii Oleny Kurylo. In Boiko, N. (Ed.) (2010). *Represovani movoznavtsi: zbirnyk naukovykh prats* (pp. 16–21). Nizhyn (in Ukr.).
22. Ohiienko, I. (mytropolyt Ilarion). (2004). *Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy / compiler, comments by M.S. Tymoshyk*. Kyiv: Nasha kultura i nauka. Retrieved from <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001364> (reprint from 1949 ed.) (in Ukr.).

23. Ohiienko, I.K. (1909). *Ukrainska hramatychna terminolohiia: Istorychnyi slovnyk ukrainskoi hramatychnoi terminolohii z peredmovoiu pro rozvytok yii*. Druk. 1-oi Druk. Spilky (in Ukr.).
24. Panko, T.I., Kochan, I.M. & Matsiuk, H.P. (1994). *Ukrainske terminoznavstvo: [pidruchnyk]*. Lviv: Svit (in Ukr.).
25. Shevelov, Yu. (2002). *Portrety ukrainskykh movoznavtsiv*. Kyiv: Vyd. dim “KM Akademiia” (in Ukr.).
26. Tsyperdiuk, O. (2013). Movoznavcha terminolohiia v pratsi Oleny Kurylo “Uvahy do suchasnoi ukrainskoi movy”. *Fakhova mova yak dynamichni funktsiiny riznovyd zahalnonarodnoi movy: zbirnyk naukovykh prats II Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii (Luhansk, 30–31 May 2013)* (pp. 150–163). Luhansk: Noulidzh (in Ukr.).
27. *Ukrainska – ne rosiiska: film, 1 July 2019. Istorychna pravda z Vakhtanhom Kipiani*. Retrieved from [https://www.youtube.com >zik-ua/en/tv/video/216821](https://www.youtube.com/watch?v=zik-ua/en/tv/video/216821) (in Ukr.).
28. Vakulenko, H.M., Klypa, N.I. (2010). Problemy movnoi normy v naukovomu dorobku Oleny Kurylo. In Boiko, N. (Ed.) (2010). *Represovani movoznavtsi: zbirnyk naukovykh prats* (pp. 48–54). Nizhyn (in Ukr.).
29. Vykhoivanets, I.R., Horodenska, K.H., Zahnitko, A.P. & Sokolova, S.O. (2017). *Hramatyka suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy. Morfolohiia*. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho (in Ukr.).
30. Yeshchenko, T. (2018). Represii stalinskoho rezhymu proty stanovlennia movy medychnoi nauky na natsionalnomu grunti (na prykladi naukovoi tvorchosti Oleny Kurylo). *Natsionalna pamiat (na vshanuvannia zhertv totalitaryzmu): mizhuniversytetskyi zbirnyk naukovykh prats*, Issue 2, 51–57 (in Ukr.).
31. Zhelezniak, M. (18.10.2015). *Olena Kurylo*: facebook (in Ukr.).

УДК 811.161.2'373.46

О.І. ВАСЕЦЬКА

м. Київ, Україна

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЯВИЩА ТЕРМІННОЇ ПРАГМАТИКИ

У статті з'ясовано сутність явища терміної прагматики. Наголошено на наявності значних лакун у дослідженні феномена прагматики в професійному (академічному) дискурсі. Витлумачено сутність та способи визначення прагматичних компонентів у термінах.

К л ю ч о в і с л о в а : термінна прагматика, конотація, емоційність, оцінність, професійний (академічний) дискурс, адресат.

В. фон Гумбольдт зазначав, що «люди розуміють один одного не тому, що передають співрозмовнику знаки предметів, і навіть не тому, що взаємно налаштовують один одного на точне й повне відтворення ідентичного поняття, а тому, що взаємно зачіпають один в одному ту саму ланку ланцюга чуттєвих уявлень і основи внутрішніх понять, торкаються тих самих клавіш інструменту свого духу, завдяки чому в свідомості кожного спалахують відповідні, але не тотожні смисли. Лише в цих межах, що уможливають значні розбіжності, люди збігаються в розумінні того самого слова» (Гумбольдт, 1984: 165–166).

© О.І. ВАСЕЦЬКА, 2021